

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM NA TEMAT POGROMU ŻYDÓW W TRZECIEJ RZESZY NA POCZĄTKU LISTOPADA 1938 r.

We Wrocławiu w dniach 3—4 października 1988 r. z okazji pięćdziesiątej rocznicy wydarzeń tzw. nocy kryształowej (*Kristallnacht*) w Niemczech hitlerowskich odbyła się na ten temat konfrontacja naukowa. Dotyczące problematyki pogromu Żydów w Trzeciej Rzeszy z 9/10 listopada 1938 r. sympozjum zostało wspólnie zorganizowane przez Uniwersytet Wrocławski i Okręgową Komisję Badań Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu z udziałem Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie. Prócz reprezentantów różnych ośrodków akademickich w Polsce uczestniczyli w konferencji naukowcy z NRD, RFN i Berlina Zachodniego. W ciągu dwudniowych obrad wygłoszono w sumie 16 referatów i komunikatów naukowych, które dotyczyły nie tylko genezy, przebiegu i skutków „nocy kryształowej”, lecz również teorii i polityki antysemityzmu w Niemczech, prześladowań Żydów w Trzeciej Rzeszy przed tymi wydarzeniami i po pogromach z listopada 1938 r. oraz eksterminacji tej ludności w okresie II wojny światowej. Przedstawione na konferencji wrocławskiej referaty i komunikaty złożyły się na kompleksowe ujęcie mechanizmu funkcjonowania zbrodni przeciwko Żydom w Niemczech hitlerowskich oraz form i metod permanentnego gwałcenia w tym państwie powszechnie uznawanych w cywilizowanym świecie od czasu Wielkiej Re-

wolucji Francuskiej naturalnych praw ludzkich i obywatelskich. Należy dodać, że wydarzenia „nocy kryształowej” i inne represje antyżydowskie w Trzeciej Rzeszy miały miejsce na prawie jednej trzeciej części obecnego obszaru Polski. Ten fakt historyczny stał się jedną z przesłanek zorganizowania właśnie we Wrocławiu omawianej konferencji. Stołica Dolnego Śląska od lat należy do wiodących w kraju ośrodków naukowych zajmujących się problematyką nazizmu i zbrodni hitlerowskich.

Wprowadzający do tematyki sympozjum referat wygłosił prof. dr Karol Fiedor — przewodniczący Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu. Obszernie przedstawił on politykę władz Trzeciej Rzeszy wobec Żydów, podkreślając planowy charakter represji wobec tej ludności, skrupulatnie stosowanych niemal od pierwszych dni po nazistowskiej „Machtübernahme” z 30 stycznia 1933 r. i trwających nieprzerwanie do końca II wojny światowej. Elementem tej polityki były m.in. pogromy Żydów, na ogół sterowane przez władze hitlerowskie, które starały się jednak nadać tym wydarzeniom formę „gniewu ludu”, aby podejmowane akcje przeciwko Żydom czyniły przede wszystkim wrażenie spontanicznej nienawiści aryjskiej ludności Rzeszy do nie-Niemców. Interesująco o pogromach Żydów w w Niemczech hitlerowskich przed „nocą kryształową” mówił na konfe-

rencji dr. Wolfgang Prinz (RFN). Przyczyny, przygotowania, przebieg i skutki wydarzeń z początku listopada 1938 r. wnikliwie ukazał w wiodącym referacie prof. dr Karol Jonca (Wrocław). Zwrócił on uwagę na poprzedzające „noc kryształową” przepędzenie z Rzeszy prawie 17 tysięcy polskich Żydów oraz na polityczne tło pogromów z 9/10 listopada 1938 r., w tym na będący pretekstem do tych wydarzeń zamach Herszela Grynszpana na radcę ambasady niemieckiej w Paryżu. Omawiając przebieg wydarzeń „nocy kryształowej”, stanowiących zapowiedź późniejszych, jeszcze bardziej gwałtownych, sposobów rozwiązania tzw. kwestii żydowskiej przez reżim nazistowski, prof. Jonca wskazał na metody represji zastosowanych wobec Żydów i na nowoczesną technikę przeprowadzenia akcji z początku listopada 1938 r. Ocena pogromu Żydów podczas „nocy kryształowej” przez służbę bezpieczeństwa SS była przedmiotem referatu dr. Bohdana Kozięło-Poklewskiego (Olsztyn). W wyniku niszczenia podczas tych wydarzeń mienia żydowskiego i podpalań synagog przez „rozniewane tłumy” wspierane fromacjami nazistowskimi, Żydzi ponieśli dotkliwe straty materialne, które jeszcze bardziej zwiększyła nałożona na nich przez władze Trzeciej Rzeszy kontrybucja. O zasadach, formach i rozmiarach tych przymusowych świadczeń pieniężnych mówił doc. dr hab. Franciszek Połomski (Wrocław). Uzupełnieniem wymienionych referatów były naukowe komunikaty o przebiegu „nocy kryształowej” na określonych obszarach ówczesnych Niemiec. Dr Antoni Sołoma (Olsztyn) przedstawił pogromy Żydów w Prusach Wschodnich, dr Jörn Richter (NRD) w Chemnitz, a dr Norbert Pietsch (NRD) w powiecie Köthen-Anhalt. Antyżydowskie represje w latach 1933—1939 w Wołyńskim Mieście Gdańsku — gdzie w za-

sadzie nie doszło do wydarzeń „nocy kryształowej” — stanowiły temat referatu mgr Daniela Bogacza (Wrocław).

Już nie pogromu Żydów na początku listopada 1938 r., lecz późniejszych przejawów antysemickiej polityki nazistowskiej dotyczył referat prof. dr Alfreda Koniecznego (Wrocław) o obciążeniach pracy przymusowej dla Żydów na Śląsku (1940—1945) funkcjonujących w ramach tzw. Organisation Schmelt. Represje wobec Żydów w okresie II wojny światowej były również przedmiotem wystąpienia na konferencji mgr Tomasza Kruszewskiego (Wrocław), który przedstawił tę problematykę na przykładzie wysiedleń Żydów ze Śląska do obozu w miejscowości Rybna w pobliżu Brzegu. Jeszcze innego aspektu antysemityzmu w Niemczech hitlerowskich dotyczyły referaty prof. dr Henryka Olszewskiego (Poznań) i dr Marka Maciejewskiego (Wrocław). Wymienieni naukowcy skoncentrowali się w swych wypowiedziach nie na antyżydowskiej polityce władz Trzeciej Rzeszy, lecz na jej teoretycznych założeniach. Na podstawie artykułów zamieszczanych w „Historische Zeitschrift” w latach 1936—1941 prof. Olszewski ukazał stosunek nazistowskiej historiografii do tzw. kwestii żydowskiej. Dr Maciejewski omówił natomiast problem Żydów w doktrynie narodowosocjalistycznej, podkreślając w swym referacie, że już na początku lat dwudziestych wypracowała ona podstawowe tezy antysemickie, które w zasadzie nie zmieniły się do końca Trzeciej Rzeszy. Poniekąd nawiązaniem do tego referatu była wypowiedź doc. dr hab. Wiesława Kozuba-Ciembrowicza (Kraków) na temat stosunku ideologii włoskiego faszystwu do Żydów. W ramach nakreślonych przez organizatorów omawianej konferencji mieścił się opracowany przez dwóch wrocławskich germanistów —

prof. dr Norberta Honszę i dr Wojciecha Kunickiego — referat dotyczący wizerunku Żyda w niemieckiej literaturze pięknej. O współczesnych badaniach problematyki żydowskiej, publikowanych w „Beiträge zur nationalsozialistische Gesundheits- und Sozialpolitik”, traktował komunikat dr Jochena Augusta (Berlin Zachodni). Do protokołu obrad konferencji złożony został referat na temat społeczno-politycznej sytuacji Żydów we Wrocławiu w latach 1919—1939, przy-

gotowany przez mgr Macieja Łagiewskiego, kustosza tworzącego się we Wrocławiu muzeum historii i kultury żydowskiej. Zamiarem organizatorów sympozjum jest opublikowanie przedstawionych referatów i komunikatów w osobnym wydawnictwie bądź w jednym z kolejnych tomów ukazujących się w ramach Acta Universitatis Wratislaviensis „Studiów nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi”.

MAREK MACIEJEWSKI